

Санамақ ойыны арқылы, жалпы санамақ ойынының өзі зеректікті, ептілікті, икемділікті қажет ететін ойындар қатарына жатады. 10-ға дейінгі санның атының қасына, бір ұқсас сөз қосып айтады. Осылайша баланың санау және сөздік қорын дамытуға болады, сан мен сөзді қатар жаттаған бала тез жаттап алады. Есте сақтау қабілеті артады.

Мысалы:

Бір дегенім-білеу

Екі дегенім-егеу

Үш дегенім-үшкір

Төрт дегенім-төрткүл

Бес дегенім-бесік

Алты дегенім-асық

Жеті дегенім-желке

Сегіз дегенім-серке

Тоғыз дегенім-торқа

Он дегенім-оймақ

«Сақина тастау» ойыны арқылы үйреткенде 10 баланы қатар отырғызып, 10-ға дейін бірінші санатып алу керек. Сосын қолындағы затты отырған қатысушылардың түйіскен екі алақан орталарына салдырғанда нешінші балаға тастағанын есте сақтауды талап ету керек. Сақина тасталған бала өзгелерге білдіртпей орынан тұрған кезде сақина салушыдан баланың реттік санын және тағы бір рет ағылшынша санауды үйретеміз. Мысалы: екінші бала болса 2 және ары қарай санау. Бұл ойын бала бойындағы ептілікпен, алғырлық, көпшілік алдында қысылмау, есте сақтау дағдыларын дамытады.

«Дауыста, атыңды айтам» ойынында да 10 баланы іріктеп алып, басты ойыншыны шеңбер ішіне тұрғызып, көзін жұмғызып, 1 ден бастап санату, сосын қолындағы, бірінші тұрған баланың ерекшелігін есте сақтап қалу. Мысалы; үстіндегі киімі, шашы, қолы деген сияқты. 10-ға дейін санап біткен кезде, 1 тұрған баланың ерекшелігін айту. Көзін ашу, дәлелдеу. Ойынды аяқтау. Бұл ойын баланың ойлау, есте сақтау қабілеттерін дамытады. қайталап санату, бала бойындағы санау дағдыларын қалыптастырады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Төтенаев Б.Ә. Қазақтың ұлттық ойындары. – Алматы: Қазақстан, 1978. – 150 б.
2. Таникеев М. Казахские национальные виды спорта и игры. – Алматы: КазГосИздат, 1957.
3. Сухомлинский В.И. Педагогика. – М.: 1975. 3бет
4. Әуезов М. Шығармалар, 12-томдық, 11-том. – Алматы, 1969. – 234 б.
5. Жұмабаев М. Бастауыш мектепте ана тілі. – Ташкент, 1923. – 110
6. Гуннер М. Краткий сборник казахских народно-национальных видов спорта. – Алматы, 1949.
7. Бүркітбаев Ә. Спорттың ұлттық ойын түрлерін және оның тәрбиелік мәні. – Алматы: 1985. – 89 б.

МРНТИ 14.29.27

УДК 376.33

А.А. Махметова¹, Ж.С. Өтебаева²

¹ ғылыми жетекшісі, PhD, аға оқытушы, aigerim_atankizi@mail.ru

² 7M01901 – Сурдопедагогика мамандығының 2 курс магистранты, zhansayaotebaeva@gmail.com,
Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ., Қазақстан

ЕСТУ ҚАБІЛЕТІ ЗАҚЫМДАЛҒАН БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ АУЫЗША ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫНЫҢ ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Мақалада есту қабілеті зақымдалған бастауыш сынып оқушыларының ауызша қарым-қатынасының даму ерекшеліктері мәселесі қарастырылды. "Қарым-қатынас" термині пәнаралық өрісте көрсетілген. Есту қабілеті бұзылған балалардың ересектермен және құрдастарымен ауызша қарым-қатынасының ерекшеліктері анықталды. Сонымен қатар, осы санаттағы балаларда қарым-

қатынас процесінің, коммуникативті мінез-құлықтың және сөйлеуді дамытудың өзіндік жақтары қарастырылды.

Түйін сөздер: есту қабілеті зақымдалған балалар, бастауыш сынып, ауызша қарым-қатынас, қарым-қатынас дағдылары

А.А. Махметова¹, Ж.С. Отебаева²

¹*научный руководитель, доктор РНД, старший преподаватель, aigerim_amankizi@mail.ru*

²*магистрант 2 курса по специальности «7М01901 – Сурдопедагогика», zhansayaotebaeva@gmail.com, КазНПУ им. Абая, г. Алматы, Казахстан*

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ РЕЧЕВОГО ОБЩЕНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ С НАРУШЕНИЕМ СЛУХА

Аннотация

В данной статье рассматривается проблема развития речевого общения у детей младшего школьного возраста с нарушением слуха. Термин "общение" рассматривается в междисциплинарном поле. Выявлены особенности речевого общения детей с нарушениями слуха со взрослыми и сверстниками. Кроме того, рассматривались специфические аспекты процесса общения, коммуникативного поведения и речевого развития у детей данной категории.

Ключевые слова: дети с нарушениями слуха, начальная школа, речевое общение, коммуникативные навыки

А.А. Makhmetova¹, Zh.S. Otebayeva²

¹*scientific supervisor, PhD, senior lecturer, aigerim_amankizi@mail.ru*

²*master's student of the 2nd year in the specialty «7M01901 – Surdopedagogy», zhansayaotebaeva@gmail.com, Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Almaty, Kazakhstan*

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF SPEECH COMMUNICATION OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN WITH HEARING IMPAIRMENT

Abstract

This article discusses the problem of the development of speech communication in children of primary school age with hearing impairment. The term "communication" is considered in an interdisciplinary field. The features of speech communication of children with hearing impairments with adults and peers are revealed. In addition, specific aspects of the communication process, communicative behavior and speech development in children of this category were considered.

Keywords: children with hearing impairments, primary school, speech communication, communication skills

Қарым-қатынас қажеттілігі онтогенезде пайда болатын алғашқы әлеуметтік қажеттіліктердің бірі болып табылады. Белгілі психологтардың көзқарастарына сәйкес (Л.С. Выготский, А.В. Запорожец, А.Н. Леонтьев, М.И. Лисина, С.Я. Рубинштейн, Д.Б. Эльконин және т. б.) ауызша қарым-қатынас – бұл адамның іс-әрекетінің негізгі түрі, баланың сөйлеуі мен ойлауының дамуының жетекші шарты. Осының арқасында бала айналасындағы табиғи, объективті және әлеуметтік әлеммен әр түрлі байланысқа түседі, өзі өмір сүретін қоғамның мәдени және адамгершілік құндылықтарын біледі және танысады, өзін-өзі танып, қарым-қатынас орнатады.

Әдебиеттердегі "қарым-қатынас" термині пәнаралық өрісте қарастырылады. Лингвистикада "қарым-қатынас – бұл танымдық және еңбек қызметі барысында адамдардың өзара әрекеттесуінің нақты моделі". Психология ғылымында "қарым-қатынас" белгілі бір ақыл-ой мазмұнын тіл арқылы жеткізудің мақсатты процесі ретінде қарастырылады. Ал педагогикада "қарым-қатынас" өзара ақпарат алмасу ретінде анықталады, оның барысында адамдар өз ойларымен, идеяларымен, сезімдерімен, эмоцияларымен, қалауымен және тәжірибелерімен бөліседі.

Жалпы көзқарас бойынша, "ауызша қарым-қатынас" термині адамдардың сөйлеу және тіл арқылы қарым-қатынасын тек әңгіме немесе әңгіме ретінде ғана емес, сонымен бірге өзара ақпарат алмасу мақсатындағы қарым-қатынас ретінде де түсіну керек.

Бәрімізге белгілі, баланың есту қабілетінің бұзылуы, ең алдымен, оның психикалық дамуына теріс әсер етеді, қоршаған әлемді білу мүмкіндіктерін шектейді, әр нақты адамға тән білім, дағдылар мен қабілеттерді, және де бейімділіктерді игеру процесін тежейді.

Сонымен қатар, есту қабілеті зақымдалған балалардың қалыпты еститін құрдастарымен салыстырғанда сөйлеу тілі айтарлықтай артта қалумен дамиды және сөйлеу дағдыларын қалыптастыру қиынға соғады. Мұның себебі бүкіл психиканың дамымауы: жалпы мотордың дамымауы, сөйлеу мүшелерінің қозғалыстарының жеткіліксіз үйлестірілуі, есту қабілетінің нашар дамуы немесе мүлдем дамымауымен сипатталады.

Есту қабілеті зақымдалған бастауыш сынып оқушыларының ауызша қарым-қатынасының даму процесі өте күрделі және көп қырлы. Бұл процесс өзара тығыз қарым-қатынас жағдайында жеткілікті түрде жүзеге асырылуы мүмкін: яғни, бала тәрбиеленетін мекемелер мен отбасы. Ең алдымен, бала ауызша қарым-қатынасын дамытуда мотивацияға ие болуы керек. Себебі, бала оған деген қажеттілікті сезінген кезде ғана жақсы дамиды.

Есту қабілеті зақымдалған бастауыш сынып оқушыларының сөйлеу тілі дамуының кедейлік және лексиканың бөлінбеуі, келісілген мәлімдеменің өзіндік ерекшелігі сияқты ерекшеліктері толық қарым-қатынастың жүзеге асырылуына кедергі келтіреді, осы қиындықтардың салдары қарым-қатынас қажеттілігінің төмендеуі, диалогтық және монологтық сөйлеу формаларының қалыптаспауы, мінез-құлықтың кейбір ерекшеліктері: ауызша қарым-қатынасқа қызығушылық танытпау, қарым-қатынас жағдайында бағдарлай алмау, негативизмге алып келеді.

Сөйлеуді игерудің баяу қарқыны бұл ауызша қарым-қатынастың дамуына әсер етеді. Есту қабілеті зақымдалған балаға сөздердің айтылуындағы ақаулар ойлау мен сөйлеудің дамуына теріс әсер етуі мүмкін. Жалпы сөздерді жеткілікті түрде түсінбестен, ол көптеген сөздердің мағыналарының реңктерін ажырата алмайды. Бұл сөйлеудің жалпы дамуын тежейді, тілдің сөздік құрамы мен грамматикалық құрылымын игеруді баяулатады.

Есту қабілеті зақымдалған балалардың ауызша қарым-қатынасын дамытуда қиындықтар туғызатын әлеуметтік мәселелер бар. Көбінесе, осы санаттағы балалар құрдастарымен белсенді қарым-қатынасқа қатыспайды, өйткені олардың ата-аналары көп жағдайда, баланың бұзылуынан ұялып, оның қарым-қатынас шеңберін шектейді. Осыған байланысты сөйлеу және қарым-қатынас дағдыларын дамытуға оң әсер етуі мүмкін қарым-қатынас тәжірибесі қалыптаспайды. Сонымен қатар, оң эмоционалды тәжірибенің болмауы сөйлеу тілін үйренуге деген ынтаны төмендетеді.

Сөйлеу дамуындағы бұзылуларға байланысты бала құрдастарымен және ересектермен қарым-қатынаста елеулі проблемаларға ие болуы мүмкін, ал кейбір жағдайларда ауызша қарым-қатынасынан мүлдем бас тартуы мүмкін, яғни сөйлеу негативизмін көрсетеді.

Құрдастарымен қарым-қатынас және өзара әрекеттесу процесінде балалар әлеуметтік құзіреттіліктің үш компонентін қалыптастырады: танымдық, мотивациялық - құндылық, мінез-құлықтық. Әр компонентті бөлек атап қарастыратын болсақ, танымдық-баланың өзі туралы, құрдастары туралы, олармен өзара әрекеттесу тәсілдері туралы идеялары; мотивациялық-құндылық-құрдастарымен қарым-қатынас жасау қажеттілігін, құрдастарымен және ересектермен өзара әрекеттесу кезінде мотивтерді бағынуды қамтиды; мінез-құлықтық компоненті қоғамдағы мінез-құлық нормаларын игеруді, басқа адамдармен тиімді өзара әрекеттесу қабілетін қамтиды.

Зерттеулерге сәйкес, есту қабілеті зақымдалған балалар ересектермен қарым-қатынаста құрдастарымен қарым-қатынасқа қарағанда аз мазмұнды және құрылымдық тұрғыдан дамыған сөйлеу өнімдерін пайдаланады, бұл байланыс құралдарының қалыпты онтогенезіне сәйкес келмейді. Режимдік сәттердегі қарым-қатынас процесін және ересектермен бірлескен іс-әрекетті бақылау кезінде есту қабілеті зақымдалған оқушыларда қарым-қатынас мәдениеті жеткіліксіз қалыптасқанын көруге болады.

Атап өту керек, есту қабілеті зақымдалған балаларда ауызша қарым-қатынастың қалыптасуы дамуы өзгелермен қарым-қатынаста сәтті тәжірибе алған кезде пайда болады. Бала мұндай тәжірибені ұжымда ойнау арқылы ала алады.

Сондай-ақ, есту қабілеті зақымдалған бастауыш сынып оқушыларының ауызша қарым-қатынасын белсендіретін бірқатар факторларды ажыратуға болады:

1. Сөйлеуді дамытуға кешенді көзқарас, яғни, бір уақытта сөйлеудің барлық аспектілері бойынша жұмыс.

2. Тілді оқытудағы коммуникативтік бағыт.
3. Пәндік-практикалық қызметті кеңінен қолдану.
4. Сабақтан тыс уақытта кең сөйлеу практикасы.
5. Балалардың іс-әрекетін ұйымдастырудың әртүрлі формаларын қолдану.
6. Ақыл-ой әрекеттерін мақсатты қалыптастыру.
7. Есту қабілетін дамыту және есту – сөйлеу ортасын ұйымдастыру.

Және де мектепте кезеңді оқыту принципін басшылыққа ала отырып, есту қабілеті зақымдалған оқушыларға арналған сабақтар белгілі бір кезеңде дағдыларды қалыптастыру арқылы жүргізілуі керек. Яғни:

I кезең. Сөйлеуді қолдана отырып, қарым-қатынас қажеттілігін қалыптастыру. Бұл кезеңде бала қарым-қатынаста сөйлеуді қолданудың маңыздылығын түсінуі керек. Бала қарым-қатынаста сөйлеуді қолдана отырып, сұхбаттасушыға ақпаратты неғұрлым қол жетімді жеткізуге болатындығын түсінуі керек. Бала сөйлеуді қолдану қажеттілігін барынша сезінетін рөлдік ойындарды таңдау керек.

II кезең. Сөйлеу арқылы өз қажеттіліктерін білдіру қабілетін қалыптастыру. Бұл кезеңде бала фразаларды, сөздерді ойын ішіндегі қажеттіліктерін мүмкіндігінше дәл көрсетуді үйренетін ойындарды таңдау керек. Мұғалім алғашқы кезеңдерде жағдайға сәйкес келетін фразалардың үлгілерін қолдана алады, әрі қарай сөйлемдерді өз бетінше құру қабілетін дамытады.

III кезең. Диалог құру қабілетін қалыптастыру. Бұл кезеңде кем дегенде екі бала қатысатын ойындар қолданылады. Бастапқыда жағдай және қатысушылар арасында бөлінетін жауаптары бар шамамен сұрақтар беріледі. Содан кейін ойындар сатушы – сатып алушының, наукас дәрігердің және т. б. диалогы сияқты мүмкін болатын жеке тәжірибені ескере отырып ойналады.

IV кезең. Сөйлеу формасын қолдануды қалыптастыру –

монолог. Бұл кезеңде рөлдік ойын баланың аудитория алдында сөйлейтін жағдайын қамтуы керек. Бұл бала өлең айта алатын немесе айта алатын концертті ұйымдастыра алады. Сондай-ақ, әр баланың сөзбен өз рөлі болатын көрініс қоюға болады.

Жалпы жоғарыда айтылғандардың бәрін қорытындылай келе, есту қабілеті зақымдалған бастауыш сынып оқушыларының ауызша қарым-қатынасының келесідей ерекшеліктерін ажыратуға болады:

– қарым-қатынастағы қажеттілікті, бастамаларды, байланысқа қызығушылықтың төмен болуы;
– балалар коммуникативті мінез-құлықты ұйымдастыра алмайды, қарым-қатынас жағдайына баяу қосылады;

– диалог жүргізу дағдылары жеткіліксіз қалыптасады;

– қарым-қатынастың ситуациялық-іскерлік түрі басым болып табылады;

– ересектермен қарым-қатынас жасау мәдениетінің жеткіліксіздігі;

– ересектермен қарым-қатынас процесінде балалардың сөйлеу өнімі қалыпты сөйлеуі бар құрдастарына қарағанда мазмұнды және құрылымдық жағынан аз дамыған.

Есту қабілеті зақымдалған балалардың қарым-қатынасының көрсетілген ерекшеліктерін стратегияны құру және түзету-дамыту әсерінің мазмұнын жасау кезінде ескеру қажет.

Сонымен қатар, мұғалім ата-аналарға есту қабілеті зақымдалған балада туындаған қиындықтарды жеңуге қалай дұрыс көмектесе алатындығын түсіндіруі керек. Көбінесе ата-аналар өз балаларына тым көп қамқорлық жасайды, осылайша оның дамуын кешіктіреді және ауызша қарым-қатынастың қалыптасуына зиян тигізеді. Және ата-аналар баламен көп қарым-қатынас жасау керек. Сұрақтар қойып, әрекеттерді сөзбен сүйемелдеуі қажет. Мұндай жұмыс оқушыларға қоғамдағы қарым-қатынастағы қиындықтарды жеңуге көмектеседі.

Сондай-ақ, баланың сөйлеу қабілетінің бұзылуына қалай әсер ететінін, бағалайтынын және көзқарасын ескеру қажет. Теріс көзқарас қарым-қатынас дағдыларын игеруге кедергі келтіруі мүмкін.

Пайданылған әдебиеттер тізімі:

1. Власова Т.А. *О влиянии нарушения слуха на развитие ребенка.* – М, 1954 – С.178.

2. Боскис Р.М. *Глухие и слабослышащие дети.* Ч.1, Ч.2. [Электронный ресурс:<http://do.sispp.ru/course/view.php?id=469>].

3. Барабанов Р.Е. *Формирование коммуникативных навыков у детей с нарушением слуха // Педагогика: традиции и инновации: материалы IV Международной научной конференции. – Челябинск, 2013. – С.140-143*

4. Зыков С.А. *Обучение глухонемых детей по принципу формирования речевого общения. – М., 1961. – С.211.*

5. Кузьмина С. А. *Коррекционная работа по совершенствованию произносительной стороны речи неслышащих старшеклассников: дис. канд. пед. наук. – Москва: 2010. – С.270.*

6. Бамматказиева Х.Б., Ибрагимова Р.Ю. *Формирование общения как средства социализации глухих детей [Электронный ресурс: <http://www.rae.ru/forum2011/pdf/>]*

МРНТИ 14.35.05

УДК 159.9

П.Б. Дауткалиева,¹ И.К. Аманова²

*¹Абай атындағы ҚазҰПУ, магистр, аға оқытушы,
Алматы, Қазақстан, pdautkalieva@mail.ru*

*²«Туран» университеті, психол.ғ.к., доцент,
Алматы, Қазақстан*

СТУДЕНТТЕРДІҢ ЖЕКЕ-КӘСІБИ ҚАСИЕТТЕРІН ДАМЫТУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ КӘСІБИ МОТИВАЦИЯНЫҢ ҚҰРЫЛЫМЫ

Аңдатпа

Мақалада студенттердің жеке-кәсіби қасиеттерін дамыту факторы ретінде кәсіби мотивацияның құрылымын эксперименттік зерттеу нәтижелері ұсынылған.

Болашақ мамандарды даярлауға қойылатын заманауи талаптар жоғары оқу орнының алдына студенттердің кәсіби дайындығын және мотивациясын қалыптастыру міндеттерін қояды. Белгілі бір педагогикалық мамандықты игерген қазіргі заманғы түлек болашақ педагогикалық іс-әрекеттегі жоғары ынталандыру, ұтқырлық, мақсаткерлік және білім беру саласында бәсекеге қабілеттілік сияқты сипаттамаларға ие болуы керек.

Демек, студенттердің кәсіби қызметте өзін-өзі жүзеге асыруға ұмтылуына ықпал ететін кәсіби мотивацияны қалыптастыру мен дамытуды ұйымдастыру үшін психологиялық-педагогикалық шарттарды жасау керек.

Кілт сөздер: ЖОО студенттері, педагогикалық мамандық, кәсіби мотивация, психологиялық-педагогикалық жағдайлар, модель, мотивация құрылымы.

Дауткалиева П.Б.¹, Аманова И.К.,²

*¹ҚазНПУ имени Абая, магистр, ст.преподаватель,
Алматы, Казахстан, pdautkalieva@mail.ru*

*²Университет «Туран», к.психол.н., доцент,
Алматы, Казахстан*

СТРУКТУРА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ МОТИВАЦИИ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТНО-ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КАЧЕСТВ СТУДЕНТОВ

Аннотация

В статье представлены результаты экспериментального исследования структуры профессиональной мотивации как фактора развития личностно-профессиональных качеств студентов.

Современные требования к подготовке будущих специалистов ставят перед вузом задачи формирования профессиональной подготовки и мотивации студентов. Современный выпускник, освоивший определенную педагогическую профессию, должен обладать такими характеристиками, как высокая мотивация в будущей педагогической деятельности, мобильность, целеустремленность и конкурентоспособность в сфере образования.